

ТЕХНИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ВАРНА

Десислава Младенова Аргирова

**ЗАКРИЛА И СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА БЕЖАНЦИТЕ  
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

**АВТОРЕФЕРАТ**

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА  
ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

по докторска програма “Социална работа, психологически  
изследвания и социална политика”, към професионално  
направление “Социални дейности”

Научен ръководител: доц. д-р Мария Желева

Варна, 2022г.

ДИСЕРТАЦИОННИЯТ ТРУД се състои от 202 страници, в това число основен текст, фигури и таблици. Разпределени са в четири отделни глави, увод и заключение. Източниците са 164 на брой, в това число на кирилица и на латиница.

Защитата на дисертацията ще се състои на.....от .....часа в Технически университет - Варна, гр. Варна. Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в канцеларията на Катедра “СПН” на ТУ - Варна.

## **СЪДЪРЖАНИЕ:**

### **I. Обща характеристика на дисертационния труд**

- 1.1. Актуалност на темата на изследване.....стр.4
- 1.2. Предмет и обект на изследването. Хипотеза.....стр.5
- 1.3. Цел и задачи на изследването.....стр.6
- 1.4. Методи на изследването.....стр.7
- 1.5. Обем и структура на изложението.....стр.8

### **II. Съдържание на дисертационния труд**

- 2.1. Първа глава. Теоретични и нормативни основи на закрилата на бежанците в международен и национален аспект.....стр.8
- 2.2. Втора глава. Видовете закрила и условия за нейното предоставяне.....стр.17
- 2.3. Трета глава. Интеграция на бежанците в Република България.....стр.26
- 2.4. Четвърта глава. Изследване на процесите на приемане и интеграция на бежанците в Република България.....стр.32

### **III. Приноси на дисертационния труд.....стр.37**

### **IV. Научни публикации.....стр.40**

# **I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

## **1.1. Актуалност на изследването.**

Закрилата и социалната интеграция на бежанците е една от най-актуалните теми в световен мащаб, пред които е изправена съвременната цивилизация. Тази тема и проблематиката, свързана с нея, предизвикват нуждата от систематично научно разработване и поставят множество предизвикателства относно изработването, реализирането и прилагането на правни и социални мерки спрямо търсеците и получилите закрила лица.

Съществуват детайлни проучвания на законодателството, плановете и стратегиите на държавните органи, на движенията на миграционните потоци, на опитите за отблъскване на нелегалните мигранти, както и на опитите за интегриране на получилите закрила лица. В настоящото изследване се обединяват всички тези разработки и на база на изводите от анализа на получената информация се дава цялостната картина, като се извеждат слабостите в нея и се изработват тези за подобряването им.

В настоящия дисертационен труд е обхваната правната страна на закрилата и социалната интеграция на бежанците в Република България. Очертани са възможното взаимодействие и роля на неправителствените организации в прилагане на конкретни мерки и услуги за интеграция на лица, получили международна и временна закрила, в областта на достъпа до образование, заетостта, признаването на квалификации, здравните грижи, социалното подпомагане, жилищното настаняване, интеграцията в социалния, културен и граждански живот на обществото.

Гражданската война в Сирия, както и множество конфликти и социални проблеми в пределите на Азия и Африка, принуждават много хора да потърсят убежище в други страни, включително и в държави от Европейския съюз. Европейската мигрантска криза от 2015г. е събитие с исторически мащаби и дългосрочно влияние върху страните от Европа, като тенденцията за подобни събития остава реалистична в дългосрочен план. Сирия се откроява като основна страна, от която прииждат търсеци закрила лица в периода 2013г.-2017г.

Нападението на Русия над Украйна в началото на 2022г. води до разселване на стотици хиляди бежанци, които навлизат в Европа, съответно и в Република България. Това налага предприемане на спешни и незабавни действия от страна на българското правителство с цел овладяване на огромния брой търсеци закрила лица.

Бежанските кризи извеждат изключително важната и ключова роля на държавата ни в миграционните вълни, предвид че от една страна тя е транзитна зона, което предполага ангажимента ѝ да не допуска нелегални мигранти, но от друга да предостави закрила и да спомогне на интеграцията на получените временна и международна закрила лица, които желаят да се интегрират на нейна територия.

На този фон, необходимостта от систематично научно разработване на различните аспекти от приемането и интеграцията на бежанците е очевидна. С оглед на това, дисертационният труд представлява проучване и анализиране на методите и политиките за закрилата и социалната интеграция на бежанците в Република България.

Трудът представлява проучване на нормативната уредба силно експлоатираната в политиката, обществото и медиите тема – за търсещите и получили закрила лица, като се посочват слабостите на действащото към момента законодателство в областта на бежанското право. Посочените обстоятелства очертават безспорната актуалност на дисертацията.

Проучването на проблематиката относно закрилата и социалната интеграция е особено полезно за научното и за практическото усвояване на свързаните с нея предизвикателства. Съвременна и динамична, темата за бежанците е интерпретирана от много автори през последните години. Публикациите, посветени на тях обаче, имат характер на учебници, учебни пособия, наръчници, доклади на компетентни органи и институции, насочени към констатиране и поставяне на акцент върху един или друг аспект от проблема. Поставено в този контекст, изследването само по себе си представлява новост по отношение на научните проучвания върху закрилата и интеграцията на бежанците в Република България.

## **1.2. Предмет и обект на изследването. Хипотеза.**

**ПРЕДМЕТАТ** на изследването в дисертационния труд е практиката по закрилата и социалната интеграция на бежанците в Република България, като е обхванат периода от 2013г. до 25.06.2022г.

**ОБЕКТАТ** на дисертационния труд са лицата, търсещи и получили закрила в Република България, които влизат в съприкосновение с институциите, компетентни да прилагат международното право и националното законодателство, както и с българските граждани, които в различна степен проявяват или не проявяват положително отношение към възможността за тяхната интеграция.

**ХИПОТЕЗА:** Независимо от това, че действащата у нас нормативна уредба по отношение на закрилата и социалната интеграция на търсеците и получили закрила лица относително добре регулира отношенията между държавата, неправителствения сектор и бежанците, в нея могат да се идентифицират определени слабости, които се нуждаят от подобрене или усъвършенстване.

Кризата с бежанците от Близкия Изток, както и създалата се съвършено нова и неочаквана ситуация във връзка с масовото навлизане на огромен брой разселени лица от Украйна, поставят нови предизвикателства и изискват бързи и работещи решения, както от страна на правителството, така и от страна на всички участващи в процеса институции, държавни, местни органи, и от страна на цялото българско общество. За да се интегрират успешно бежанците в Република България, е необходимо приемащото общество да има положителна нагласа и да ги приеме в обкръжението си, а получените закрила лица да проявят активност в процеса на социалната си интеграция.

### **1.3. Цели и задачи на изследването**

**ЦЕЛ:** Да се изследват условията за предоставяне на закрила и възможностите за социална интеграция на бежанците в Република България, като част от държавите, образуващи външната граница на Европейския съюз. Да се направи критичен анализ на действащата у нас нормативна база, регламентираща международната и временната закрила, както и социалната интеграция на търсеците и получените закрила лица. Да се установят проблемните области и да се формулират предложения за промени в действащото законодателство. Да се обобщат, систематизират, и анализира научната и практическа информация за закрилата и интеграцията на бежанците в Република България. Да се изследват обществените нагласи по отношение на интеграцията на бежанците от Близкия Изток и бежанците от Украйна.

**ЗАДАЧИТЕ,** които са поставени в хода на разработването на научното изследване са:

\* Да се изучат постиженията в законодателството на Европейския Съюз в областта на убежището, закрилата, управлението на външните граници и имиграционната политика.

\* На базата на литературни източници да се проучи съдържанието на видовете закрила и условията за нейното предоставяне.

\* Да се изследват критериите и възможностите за интеграция на лица с различна културна, религиозна и национална идентичност, както и на тези със сходна такава.

\* Да се анализира в каква степен действащата нормативната база у нас спомага за предоставянето на закрила на бежанците и съдейства за тяхната социална интеграция.

\* Да се изследват условията за приемане на бежанците в Република България, както и нагласите на българското общество спрямо тях.

#### **1.4. Методи на изследването**

Използваната методология съчетава теоретичен подход към изследваната социална реалност, анализ на нормативната уредба и на динамиката на конкретната социално-историческа ситуация, наблюдение по време на практическа работа с търсеци и получили закрила лица. Анализът в теоретичната част се базира главно на качествените методи, които са водещ методологичен инструментариум, а количествените проучвания, чрез попълване на анкети, спомагат за още по-задълбоченото изследване на протичащите процеси.

\* Проучване на литературни източници, интерпретиращи различни теоретични проблеми по темата за закрилата и социалната интеграция на бежанците в Република България;

\* Проучване на международното, европейско и национално законодателство в областта на миграцията, убежището и управлението на външните граници;

\* Проучване и сравнителен анализ на статистически данни;

\* Интервю със служители на Държавна агенция за бежанците и Върховния комисариат на ООН за бежанците, както и с множество доброволчески организации.

\* Анкети за изследване на обществените нагласи на българското общество към бежанците от Близкия Изток, както и към тези от Украйна.

\* Наблюдение на участници в процесите за предоставяне на международна и временна закрила, на социална интеграция, както и на органите и институциите, ангажирани със закрилата и социалната интеграция на бежанците.

\* Непосредствена работа с търсеци и получили закрила бежанци от Украйна.

### **1.5. Обем и структура на изложението.**

Дисертационният труд се състои от 202 страници, в това число фигури таблици и източници. В структурно отношение научното изследване е разпределено в увод, четири глави, заключение, използвана литература и приложение под формата на анкети.

В първата глава е направен обзор на теоретичната база и са разгледани основните понятия. Извършен е пълен преглед на законодателството в международен и национален план, обхващащо категориите убежище, международна закрила и интеграция. Детайлно е описана историята на произхода на тази нормативна регулация.

Във втората глава са обхванати отделните видове закрила, в това число предоставяне на убежище от държавния глава, разгледана е международната закрила и процедурата по предоставянето ѝ, временната закрила и нейните специфики. Засегнати са защитата на правата и сигурността на децата бежанци, разгледани са органите и мерките за закрила.

В третата глава е залегнала интеграцията като процес в развитие и етапите на нейното протичане. Изследвани са отделните интеграционни сектори - жилищно настаняване, здравеопазване, социално подпомагане и образование. Проучени са и механизмите на социална работа с бежанци.

В четвъртата глава от дисертацията е поместено изследването, комбиниращо различни изследователски методи - интервю, наблюдение при пряка работа, както и анализ на обществените нагласи на българското общество спрямо търсещите и получилите закрила лица от Близкия Изток и Украйна. В тази последна глава са включени изводите и препоръките, както и заключението, че в резултат на направените анализи и изследвания, хипотезата е доказана.

## **II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

### **2.1. Първа глава. Теоретични и нормативни основи на закрилата на бежанците в международен и национален аспект.**

В първия параграф (Основни понятия и нормативна уредба) е дадена дефиниция на понятията мигрант, законен и незаконен имигрант, търсещо закрила лице. Разгледани са видовете закрила - убежище, международна и временна закрила. Изследвано е понятието бежанец в различните нормативни актове. Обърнато е внимание на понятията разселено лице,



интеграция и деца бежанци. Анализирани са основните правни документи за работа с бежанците, както в световен, така и в национален план.

Направен е подробен анализ на понятието мигрант с цел разграничаването му от понятието - лице, търсещо закрила. Мигрантът е всеки човек, който е в процес на доброволно преминаване на граница и сменяне на местонахождението си от една държава в друга, поради икономически, политически или културни причини. Мигрантът е емигрант в страната, която напуска, и имигрант в страната, в която се установява. Мигрантът напуска страната си, за да се установи да живее трайно в друга държава. Причините за миграцията могат да бъдат различни – работа, създаване на семейство или образование. Независимо каква е причината мигрантите напускат страната си по свое собствено желание и решение без принуда. Имиграционният режим е различен в различните държави. Чужденецът, който спазва неговите правила, се третира като законен имигрант. Ако имигрантът влезе в Република България или друга европейска държава без паспорт, виза или не през определените за това места, ще бъде третиран като незаконен имигрант.

За разлика от мигранта, човекът, търсец закрила не напуска своята държава доброволно и по свое собствено желание заради икономически, семейни или образователни причини. Търсецът закрила е човек, който по принуда бяга от държавата си на произход, защото се опасява от преследване, нарушаване на основните човешки права или заплаха за живота и сигурността си поради война или природно бедствие.

Всяка отделна държава решава дали да предоставя закрила при определени обстоятелства. В хода на производството за предоставяне на съответен вид закрила лицата са под по-благоприятния правен режим на търсещите убежище, регламентиран в Закона за убежището и бежанците. След окончателното приключване на съответното производство с влязъл в сила необжалваем акт, с който се отказва предоставяне на закрила, те отново попадат под общите разпоредби на Закона за чужденците в Република България.<sup>1</sup>

Разгледани са основните правни документи за работата с бежанците, като в световен план това са Конвенцията за статута на бежанците (Женевската конвенция) от 1951г. и последвалият я Протокол, подписан в Ню Йорк през 1967г., който премахва географските ограничения. В националната нормативна уредба, в Закона за убежището и бежанците

---

<sup>1</sup> Цанков Веселин, 2006г., ВСУ "Черноризец Храбър", Бежанско право; Веселин Цанков, Бежанско право, София 2006г.

(ЗУБ), е регламентирана закрилата, която включва предоставяне на убежище, международна закрила и временна закрила. Съгласно международното право и националното ни законодателство чужденците с предоставено убежище или статут на бежанец имат правата и задълженията на български граждани с малко на брой изключения, изрично установени в ЗУБ. Чужденците с предоставен хуманитарен статут имат правата и задълженията на чужденци с разрешено постоянно пребиваване в Република България. Правната уредба на интеграцията на бежанците в Република България е установена в Закона за убежището и бежанците и в Наредбата за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция на чужденци с предоставено убежище или международна закрила.

Анализирано е понятието “закрила” и са изведени отделните видове, които Република България предоставя на чужденци - убежище, международна закрила и временна закрила.

Правото на убежище в Република България е регламентирано с Конституцията на Република България и Закона за убежището и бежанците (ЗУБ). Конституцията определя правомощията на Президента да предоставя убежище. Съгласно чл. 27, ал. 2 от Конституцията „Република България дава убежище на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи“<sup>2</sup>.

Международна закрила се предоставя по силата на Конвенцията за статута на бежанците, съставена в Женева на 28 юли 1951г.<sup>3</sup>, и Протокола за статута на бежанците от 1967г.<sup>4</sup>, на международни актове по защита правата на човека и на Закона за убежището и бежанците (ЗУБ). Предоставянето на международна закрила в България, бежански или хуманитарен статут, се извършва от специален орган на администрацията Държавна агенция за бежанците. Чужденците, търсеци или получили закрила, които пребивават на територията на Република България, са длъжни да спазват и изпълняват Конституцията и законите на страната<sup>5</sup>.

---

<sup>2</sup> Конституция на Република България, в сила от 13.07.1991г, изм. и доп. ДВ. бр.100 от 18 Декември 2015г

<sup>3</sup> Конвенцията за статута на бежанците, съставена в Женева на 28 юли 1951г

<sup>4</sup> Протокола за статута на бежанците от 1967г.[ ], ратифицирани със закон, обн., ДВ, бр. 36 от 1992 г.; доп., бр. 30 от 1993 г.

<sup>5</sup> Закон за убежището и бежанците, в сила от 01.12.2002г, изм. ДВ. бр.32 от 26 Април 2022г.

Временната закрила е процедура, която има характер на изключителна мярка. Тя се предоставя в случай на масово навлизане на разселени лица от трети страни, които не могат да се завърнат в страната по произход. Тя цели предоставяне на незабавна и временна закрила, особено когато съществува и опасност системата за убежище да изпадне в невъзможност да разгледа всички искания, без това да доведе до неблагоприятни последици за нейното ефективно функциониране. Този вид закрила се предоставя на чужденци, които са принудени да напуснат държавата си по произход, поради въоръжен конфликт, гражданска война, чужда агресия, нарушаване на човешките права или насилие в големи размери на територията на съответната държава или в отделен район от нея и които не могат по тези причини да се завърнат там. Временната закрила се предоставя от Министерски съвет с решение на Съвета на Европейския съюз. Срокът ѝ се определя с решението на Съвета на Европейския съюз.

За целите на дисертацията понятието “бежанец” се разглежда в различните нормативни актове, които го определят:

В Конвенцията за статута на бежанците (Женевска конвенция) от 1951г., която страната ни е ратифицирала и е най-важният международен документ, отразяващ статута на бежанците в световен мащаб, терминът бежанец се прилага към всяко лице, което е било считано за бежанец по силата на споразуменията от 12.05.1926г. и 30.06.1928г. или по силата на конвенциите от 28.10.1933г. и 10.02.1938г., на Протокола от 14.09.1939г. или в резултат на събития, станали преди 01.01.1951г., и при основателни опасения от преследване по причина на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения, се намира извън страната, чийто гражданин то е, и не може да се ползва от закрилата на тази страна, или не желае да се ползва от такава закрила поради тези опасения. Също и към лице, което е без гражданство и се намира извън страната на своето предишно обичайно местоживееие в резултат на подобни събития, не може да се завърне или, поради такива опасения, не желае да се завърне в нея<sup>6</sup>.

Законът за убежището и бежанците на Република България от своя страна определя условията и реда за предоставяне на закрила на чужденци на територията на Република България, както и техните права и задължения. Изискванията за предоставяне статут на бежанец са посочени

---

<sup>6</sup> Конвенция за статута на бежанците (Женевска конвенция), <http://refugees.farbg.eu/sbornik-po-bejansko-pravo/normativni-dokumenti/jenevska-konvencija/>

в чл. 8 от ЗУБ, като този вид закрила се предоставя на чужденец, който поради основателни опасения от преследване, основани на раса, религия, националност, политическо мнение или принадлежност към определена социална група, се намира извън държавата си по произход и поради тези причини не може или не желае да се ползва от закрилата на тази държава или да се завърне в нея. За предоставянето на статут е без значение обстоятелството дали чужденецът принадлежи към тези раса, религия, националност, социална група, или изразява политическо мнение, които са в основата на преследването. Достатъчно е органът или организацията, осъществяваща преследването, да смята, че чужденецът има такава принадлежност.

Хуманитарният статут, регламентиран в чл.9 от ЗУБ, който е вторият вид международна закрила, предполага реална опасност или тежки посегателства срещу личността, които могат бъдат извършени от действието (или бездействието) на държавата чрез нейните органи и институции. За тежки посегателства се считат смъртното наказание или екзекуция, изтезание, нечовешко или унизително отнасяне, наказание или тежки заплахи срещу живота или личността на цивилно лице поради безогледно насилие в случай на въоръжен международен или вътрешен конфликт. Тежките посегателства може да се извършват и от недържавна организация, на която държавата не може или пък не желае ефективно да се противопостави. Например, заплахата или посегателството може да е извършено от терористична или военна групировка, на която държавните органи, армия, полиция или съд не могат да окажат ефективна съпротива, за да преустановят нейните заплахи и посегателства срещу живота и сигурността на цивилните граждани. Реалната опасност от тежки посегателства може да възникне заради събития, настъпили след като чужденецът е напуснал държавата си по произход. Възможно е да възникне реална опасност от тежки посегателства и заради дейност, извършена от кандидата за закрила след отпътуването му от държавата му по произход, освен ако дейността не е била извършена от него единствено с цел да се получи закрила в другата държава.

Децата бежанци от своя страна са категория лица, която заслужава специално внимание, предвид уязвимостта и специалните потребности, с които се характеризира. Според Конвенцията на ООН за правата на детето висшите интереси на детето са първостепенно съображение във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от

обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи. Държавите, приели Конвенцията, признават, че всяко дете има присъщо право на живот. Дете, което е лишено временно или постоянно от неговата семейна среда или на което с оглед на неговите висши интереси не може да бъде разрешено да остане в нея, има право на специална закрила и помощ, оказвана от държавата. Държавите - страни по Конвенцията, се задължават да зачитат и да осигурят зачитане на приложимите за тях в случай на въоръжен конфликт норми на международното хуманитарно право, които се отнасят до децата. В съответствие със своите задължения, произтичащи от международното хуманитарно право за закрила на гражданското население в случай на въоръжен конфликт, се предприемат всички разумни мерки за осигуряване закрила и грижи за децата, които са засегнати от въоръжен конфликт<sup>7</sup>.

Децата бежанци и мигранти се категоризират в две форми: придружени и непридружени. Придружените деца бежанци пристигат в страната ни заедно с член на фамилията или общността, който е упълномощен от семейството да се грижи за детето. Непридружени деца бежанци са тези, които самостоятелно по своя воля и подтик са се включили в бежанския поток и те в повечето случаи са изгубили семействата си.

Общите принципи на закрила на детето, според Закона за закрила на детето, са приложими в цялост и без изключение по отношение на децата, търсещи или получили международна закрила в Република България. Спазва се принципът за най-добрия интерес на детето, както и принципите за запазване на целостта на семейството, достъп до образование и опазване на здравето, които са приложими, както по отношение на децата търсещи, така и за получените закрила. Освен децата бежанци, които пристигат придружени от своите родители, има деца, които се озовават на територията на Република България сами и непридружени. Законът ги определя като деца в риск, защото за тях съществува опасност от увреждане на физическото, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> Конвенция за правата на детето, приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г. ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. - ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., в сила от 3.07.1991 г., <https://sosbg.org/content/uploads/2018/06/Konventsiaata-na-oon-za-pravata-na-deteto.pdf>

<sup>8</sup> Закон за закрила на детето, обн. ДВ. бр.48 от 13.06.2000г., изм. и доп. ДВ. бр.99 от 20 Ноември 2020г

Констатирано е, че разселените лица са гражданите на трети страни или лица без гражданство, които напускат държавата или региона си по произход, или са евакуирани в отговор на призив от международни организации, и не са в състояние да се завърнат продължително време в безопасна обстановка поради преобладаващата ситуация в тази държава. Това са лицата, които напускат области на въоръжен конфликт или разрастващо се външно насилие, които са застрашени или са станали жертви на систематично или общо насилие, упражнявано по отношение на техните човешки права<sup>9</sup>.

Понятието за интеграцията на бежанците е разгледано като процес на прилагане на конкретни мерки и услуги в различни социални области. То включва в себе си защита от дискриминация, равностойно положение, равнопоставен достъп и права до възможности за обучение по български език, образование, жилищно настаняване, здравни грижи и социално подпомагане, признаване на квалификация и заетост, с цел включване в социалния, културния и гражданския живот на обществото.

Формулирана е тезата, че интеграцията е двустранен процес. Той включва желание и активност от страна на чужденците, получили закрила, към предложените адаптивни мерки. Изисква се социалноикономическа, социалнополитическа и културна приемственост, както от страна на бежанците, така и от приемащото общество. Необходимо е активно поведение в осигуряването на основните социални услуги за благоприятна интеграционна среда и за избягване на конфликти по повод на културните и битови различия на базата на оперативно взаимодействие на широк кръг участници: държавни институции, представители на местното самоуправление и неправителствения сектор, представители на бежанските общности, на цялото общество, както и на самите бежанци.

Във втория параграф на първа глава (Развитието на законодателството за предоставяне на убежище и закрила) са разгледани дефинициите на понятието убежище и мястото му в Конституцията на Република България, като върховен закон, както и в нормативните укази преди приемането ѝ.

Конституцията, като върховен закон на Република България (РБ), регламентира, че Президентът предоставя убежище на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на

---

<sup>9</sup> Директива 2001/55/ЕО на Съвета от 20 юли 2001 година относно минималните стандарти за предоставяне на временна закрила в случай на масово навлизане на разселени лица и за мерките за поддържане на баланса между държавите-членки в полагането на усилия за прием на такива лица и понасяне на последиците от този прием

международно признати права и свободи, както и когато държавните интереси или особени обстоятелства налагат това.

До 1994г. правото на убежище се регламентира с Указ № 520 от 1975г., който гласи: „чл.2.(1) Право на убежище в Народна република България се предоставя на чужденци, преследвани за защита интересите на трудещите се, за участие в националноосвободителна борба, за прогресивна политическа, научна, културна и художествена дейност, за борба срещу расовата дискриминация или за защита на мира“<sup>10</sup>. Този нормативен акт се отменя поради несъответствие с новите условия, а в Закона за пребиваване на чужденците в Република България се създават нови текстове, които дават уредба на материята за предоставяне на право на убежище на чужденци в България.

Убежището, религиозно и църковно, дипломатическо и териториално, е познато още от древността. За древните гърци убежището е било нещо защитено, неприкосновено и неотнимаемо, а след тях римляните са утвърдили понятието „asylum“. Институтът на убежището е познат в историята като явление, произтичащо от вътрешни, международни конфликти и съпровождащите ги форми на насилие. От древността е познато религиозното убежище, известно по-късно като т. нар. „азилно право“, а световната история предлага не един пример на предоставяне на териториално убежище<sup>11</sup>.

Най-разпространено не само в световен мащаб, но и сред българския народ, е териториалното убежище. Много български владетели са търсили защита в съседни страни, а значителен брой борци за национална независимост, като Христо Ботев и Васил Левски, не биха могли да осъществят благородните си дела, ако не бяха намерили убежище в Румъния, Русия и други страни. Чрез бягство са се спасявали не само отделни лица, но и големи групи хора.

Според Закона за бежанците, приет от Народното събрание на 13.11.1920г. бежанци са всички лица от българска народност от Македония, Тракия, Добруджа и Западните покрайнини, които са забягнали в пределите на царството, в следствие на политически събития и промени, настъпили след 1912г. Основните им права са право на земя, на жилищни

---

<sup>10</sup> Иларева, Валерия, София 2015г., Сборник по бежанско право

<sup>11</sup> Желева Мария, 2016г., Научни трудове на Русенския университет, том 55, серия 7, Бежанците в българското законодателство и в политиката на правителствата между двете световни войни

сгради, безплатен дървен строителен материал, заем от Българската земеделска банка и временни парични помощи.

Бежанците са сред най-уязвимите групи в населението. Причината за създаването на отделен статут на бежанец е активизирането на международната общност още в средата на XX век, вследствие на огромните трагедии на хора, бягащи от страни, участващи във военен конфликт, граждански войни и геноцид. Основните човешки права и тяхното опазване са основен приоритет на международната общност от края на Втората световна война насам, чиято конкретизация е създаването на Организацията на обединените нации (ООН) през 1945 година. Основните приоритети са свързани със създаването на международен и универсален статут на бежанец, правен механизъм за защита на правата на бежанците, както и развитие на международните и правни процедури за предоставяне на убежище.

Със създаването на Върховния комисариат за бежанците на ООН през 1950г. е направена още една крачка към подобряването на правния режим на бежанците. Основната му функция е да осигури международна закрила на бежанците и отказ от принудително връщане в държавата, където са имали основателни опасения от преследване.

Основополагащият международен договор в сферата на бежанското право е Женевската конвенция от 1951г. През 1993г. Република България я ратифицира, заедно с Нюйоркския протокол, а след присъединяването си към Европейския съюз през 2007г., приема и общата цел за постепенно създаване на зона на свобода, сигурност и справедливост. Хармонизирането на вътрешното ни законодателство с международното, както и с Правото на Европейския съюз в областта на убежището и бежанците, води до множество изменения и допълнения в Закона за убежището и бежанците, приет и влязъл в сила през 2002г.

След началото на протестите в Сирия срещу управлението на президента Башар ал Асад през месец март 2011г. и извършеното на 21.08.2013г. от правителствените сили в Сирия нападение в предградие на Дамаск с над 1000 загинали, хиляди сирийци напускат страната си, търсейки убежище в съседни страни. Само от началото на 2013г. до края на август в България има 1500 бежанци от Сирия. Бежанската криза след 2013г. възниква поради многократното увеличение на потока от бежанци и икономически мигранти в Европа (устремили се към богатите страни от Шенгенската зона в Европейския съюз), идващи от страните главно в



Близкия изток, Африка и Южна Азия, и от неготовността на ЕС да ги приеме и разпредели. Към тези проблеми се добавят и настроенята, които това преселение предизвиква сред европейските общества, политическите партии в тях и властите.

На 24.02.2022г. година Русия започва военни действия на територията на Украйна, вследствие на които стотици хиляди разселени лица търсят закрила в съседни страни, в Република България и в цяла Европа.

## **2.2. Втора глава. Видовете закрила и условия за нейното предоставяне.**

В първия параграф (Предоставяне на убежище. Предоставяне на международна закрила - бежански и хуманитарен статут.) е разгледано подробно убежището като един от видовете закрила на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи, което се предоставя се от Президента на Република България, съгласно чл.98, т.10 от Конституцията на Република България<sup>12</sup>. Законът за убежището и бежанците<sup>13</sup>, от своя страна, определя условията и реда за предоставяне на закрила на чужденци на територията на Република България, включително условията и реда за предоставяне на убежище.

Закрилата, която Република България предоставя на чужденци е правно регламентирана в ЗУБ и включва убежище, международна закрила и временна закрила. В ЗУБ са уредени международната и временната закрила (чл.1, ал.2 от ЗУБ).

Международната закрила включва статут на бежанец и хуманитарен статут, които се предоставят по силата на ЗУБ, Конвенцията за статута на бежанците, съставена в Женева, на 28.07.1951г., Протокола за статута на бежанците от 1967г., ратифицирани със закон, както и на международни актове по защита правата на човека. Международната закрила се предоставя от председателя на Държавна агенция за бежанците (ДАБ) (чл.1 и чл.2 от ЗУБ). Искане за предоставяне на закрила може да подаде всеки чужденец, а длъжностните лица в ДАБ установяват всички факти и обстоятелства от значение за производството за предоставяне на международна закрила и оказват съдействие (чл.4, ал.1, вр. чл.6, ал.1 от ЗУБ). Статут на бежанец в Република България се предоставя на чужденец,

<sup>12</sup> Конституция на Република България, Обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.100 от 18 Декември 2015г.

<sup>13</sup> Закон за убежището и бежанците, в сила от 01.12.2002г., изм. ДВ. бр.32 от 26 Април 2022г.

който поради основателни опасения от преследване, основани на раса, религия, националност, политическо мнение или принадлежност към определена социална група, се намира извън държавата си по произход и поради тези причини не може или не желае да се ползва от закрилата на тази държава, или да се завърне в нея (чл.8, ал.1 от ЗУБ). За разлика от бежанския, хуманитарният статут се предоставя на чужденец, който не отговаря на изискванията за предоставяне на статут на бежанец и който не може или не желае да получи закрила от държавата си по произход, тъй като може да бъде изложен на реална опасност от тежки посегателства, като смъртно наказание, екзекуция, изтезание, както и нечовешко унижително отношение (чл.9, ал.1 от ЗУБ). Бежански и хуманитарен статут не се предоставят на чужденец за когото има сериозни основания да се предполага, че е извършил деяние, което съгласно българските закони и международните договори, по които Република България е страна, е определено като военно престъпление или като престъпление против мира и човечеството.

По време на производството чужденецът има право да се движи в рамките на определената зона на територията на Република България, както и на подслон, и храна. Той има право на социално подпомагане по реда и в размера, определени за българските граждани, на здравно осигуряване, достъпна медицинска помощ и безплатно ползване на медицинско обслужване, има право и на достъп до пазара на труда. Чужденецът още има право на психологическа помощ, право да получи регистрационна карта, както и на преводач или тълковник. Той се настанява в транзитен, регистрационно-приемателен център или на друго място за подслон от Държавната агенция за бежанците след преценка на здравословното състояние, семейното и материалното му положение, при условия и по ред, определени от председателя на ДАБ.

Непридружените малолетни или непълнолетни чужденци, които вече са получили международна закрила, се настаняват до навършване на пълнолетие в семейство на роднини или при близки, в приемно семейство или в социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа при условията и по реда на Закона за закрила на детето (чл.33 от ЗУБ).

Чужденците в Република България с предоставено убежище имат равни права и задължения с лицата, на които е предоставен статут на бежанец, а чужденците с предоставен хуманитарен статут имат правата и

задълженията на чужденец с разрешено постоянно пребиваване в Република България.

Чужденците, търсеци или получили международна закрила, имат право на съдействие и помощ от страна на Върховния комисар на Организацията на обединените нации за бежанците (ВКБООН), както и на други правителствени или неправителствени организации на всеки етап от производството, както и след предоставяне на международна закрила.

Чужденец, който е влязъл в Република България, за да поиска закрила, или който вече е получил такава, не може да бъде връщан на територията на държавата, в която са застрашени неговият живот или свобода по причина на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политическо мнение или е изложен на опасност от изтезания или други форми на жестоко, нечовешко унижително отношение или наказание, освен ако този чужденец представлява опасност за националната сигурност или веднъж осъждан с влязла в сила присъда за тежко престъпление, представлява опасност за обществото (чл.4 от ЗУБ).

Във втория параграф (Процедура по предоставяне на международна закрила. Видове процедури.) е разгледана процедурата по предоставяне на международна закрила, която включва подаване на молба, регистрация, настаняване и интервю.

Молбата за убежище и закрила може да бъде подадена пред всеки български държавен орган, включително и на контролно-пропускателните пунктове на границата пред служителите на граничната полиция, в устен или писмен вид, съдържаща конкретни данни на лицето, търсещо закрила.

С регистрирането на чужденеца по подадена от него молба за международна закрила се образува производство по общ ред. При наличие на данни за компетентност за разглеждане на молбата от друга държава - членка на Европейския съюз, с решение на интервюиращия орган се образува производство по реда на Регламент Дъблин. След образуване на производството се предприемат действия за проверка на доказателствата и на обстоятелствата за определяне на държавата, компетентна за разглеждане на молбата на чужденеца за предоставяне на международна закрила. С чужденеца се провеждат едно или няколко интервюта.

При получаване на отговор от ДАБ или от съда, чужденецът се транспортира до определения за него бежански център, където да се проведе неговата регистрация. При регистрацията се извършва обиск на кандидата за закрила, а след това се фотографира и му се снемат

отпечатъци от пръстите. Отпечатъците се проверяват веднага в общата компютърна система, наречена EURODAC. Ако проверката покаже, че няма друга държава, в която да са били взети отпечатъци от кандидата, тогава процедурата по разглеждане на молбата ще се проведе в България, която трябва да вземе решение дали на кандидата да се даде статут в Европейския Съюз или такъв статут да му бъде отказан. Това решение е задължително за всички държави от Европейския Съюз. Именно тази процедура се нарича “дъблинска процедура”. Няма значение дали кандидатът е влязъл в България незаконно или с паспорт и виза – процедурата е задължителна за всички, освен за децата под 14 години.

Всички документи, които чужденецът притежава, биват задържани за съхранение до приключването на процедурата с окончателно решение. Вместо тях, в срок до 3 дни след регистрацията кандидатът за закрила трябва да получи документ, който се нарича регистрационна карта, с която може да ползва правата си по време на цялата процедура. Регистрационната карта се издава със срок на валидност за 1 или за 3 месеца в зависимост от етапа на процедурата – дъблинска, бърза или редовна, и се презаверява докато тече процедурата, като при необходимост се презаверява. Чужденците, които търсят закрила в България по време на процедурата имат право да бъдат настанени в бежански центрове (лагери), където да живеят докато се вземе окончателно решение по тяхната молба, а ако имат собствени средства, могат да наемат квартири и уведомяват ДАБ за адреса.

Интервюто е най-важната част от процедурата за предоставяне на закрила. По време на интервюто служител на Агенцията, наречен “интервюист” провежда подробен разпит за причините за бягство от държавата на произход. От информацията, която кандидатът даде за себе си по време на интервюто, зависи дали този човек ще получи закрила и статут в България или ще получи решение, с което му се отказва закрила. Търсецият закрила има право на преводач, като в случай на необходимост, могат да бъдат изготвяни и съответните експертизи - възрастова, психологическа, съдебна.

Решенията по съществуването на молбата за закрила са два основни вида – предоставяне на статут (бежански или хуманитарен) или отказ на статут. Когато решението е положително чужденецът, който кандидатства в България за закрила получава право да пребивава на територията на страната и да ползва нейната държавна закрила вместо тази на своята

държава по произход. Затова първото действие, което кандидатът, получил статут, трябва да предприеме е действия по снабдяване с български документи за самоличност. При предоставен статут на бежанец чужденецът придобива правата и задълженията на български гражданин. При предоставен хуманитарен статут чужденецът придобива правата и задълженията на чужденец с разрешено постоянно пребиваване в България. При предоставен статут на бежанец се издава карта на бежанец с 5-годишен срок на валидност. При предоставен хуманитарен статут се издава карта на чужденец с хуманитарен статут с 3-годишен срок на валидност. И двата вида статут са безсрочни. Сроковете на картите не означават срок на статута, а само на какъв период от време следва да се подновяват. Ако процедурата приключи с окончателен отказ на статут, отказаният кандидат може да получи обратно националните си документи за самоличност от служителите на ДАБ. Заедно с това, служителите на Агенцията издават на окончателно отказания кандидат също така и удостоверение, което да послужи пред имиграционната полиция за доброволно връщане в държавата на произход.

След реформата на Закона за убежището и бежанците от 2016г., молбата за международна закрила на административна фаза се разглежда в едно обединено производство, наречено производство по общия ред.

Ако обаче по време на регистрацията или първоначалното интервю се установят данни, че е налице възможност да бъде ангажирана отговорността на друга държава-членка на ЕС да разгледа молбата за закрила на конкретния чужденец, се пристъпва към провеждане на дъблинска процедура. Регламентът Дъблин разпорежда, че чужденците могат да подадат молба за закрила и статут само в една държава от Европейския Съюз. Това означава, ако има подадена молба в една държава от Европейския Съюз, чужденецът няма право след това да подаде молба в друга държава и да иска закрила и от тази държава<sup>14</sup>.

От това правило има изключение за кандидатите, които са подали последваща молба след като веднъж вече им е била отказана закрила в България, спрямо които не се провежда дъблинска процедура, а процедура по предварително разглеждане на последваща молба, която по съществува

---

<sup>14</sup> Производство по Дъблин се базира на Регламент (ЕС) № 604/2013 на Европейския Парламент и на Съвета /Регламент Дъблин III/. Дъблинският регламент предвижда критерии и механизми за определяне на държава членка, компетентна за разглеждането на молба за международна закрила, подадена в една от държавите членки от гражданин на трета държава или лице без гражданство

си представлява производство по допустимост. В тази процедура лично интервю не се изисква и не се провежда.

Възможно е по време на регистрацията или първоначалното интервю да се установят данни за явна неоснователност на молбата за закрила. В такъв случай интервюиращият орган може да разгледа молбата като приложи ускорена процедура. Ускорената процедура е неприложима към непридружените деца и чужденци, ползващи се с временна закрила.

При подадена последваща молба, въз основа преценката по допустимостта, интервюистът взема решение, с което може да допусне или да не допусне последващата молба до производство за предоставяне на закрила.

В случай, че чужденецът вече не се опасява от завръщане в държавата си на произход, тъй като причините поради които е избягал са отпаднали, той може да получи съдействие и помощ за доброволно връщане. Това може да се направи както по време на процедурата, така и след нейното приключване – и независимо от резултата – предоставен или отказан статут.

В третия параграф е разгледана временната закрила, която е определяна като средство в инструментариума на международната закрила, използвано от държавите с цел предоставяне на закрила на лица, бягащи от ситуации на хуманитарна криза. Хуманитарните кризи се характеризират с обща и обективна заплаха от нарушаване на основните човешки права поради война, природен катаклизъм, климатични изменения или друго бедствие, което налага изселване на големи групи от населението, включително извън пределите на дадена държава. Поради това временната закрила е акцесорна по своя характер и цел спрямо водещите индивидуални форми на международната закрила<sup>15</sup>.

Временната закрила се предоставя в случай на масово навлизане на чужденци, които са принудени да напуснат държавата си по произход, поради въоръжен конфликт, гражданска война, чужда агресия, нарушаване на човешките права или насилие в големи размери на територията на съответната държава или в отделен район от нея и които не могат по тези причини да се завърнат там. Временната закрила се предоставя от Министерския съвет, а срокът и се определя с решение на Европейския съвет (чл.1 и чл.2 от ЗУБ).

---

<sup>15</sup> Савова Илиана, Бежанско право, София 2022г., ISBN 978-619-226-206-8

Временната закрила е групова закрила. Тя не се предоставя индивидуално, а само в случай на масово навлизане на чужденци, които са принудени да напуснат държавата си по произход поради въоръжен конфликт, гражданска война, чужда агресия и нарушаване на човешките права или насилие в големи размери. Политическото решение дали в определена държава има война се взема от Съвета на Европейския Съюз и важи за територията на всички европейски държави, които членуват в него. Това решение определя и срока, за който ще се предостави временната закрила на чужденците, избягали масово от войната в определената държава. Срокът на временната закрила може да бъде продължаван, ако войната в дадената държава не е приключила и положението не се е стабилизирало.

Чужденците, получили временна закрила имат следните права: да останат на територията на България; да работят без да имат нужда от разрешение; да получат подходящо настаняване или средства за настаняване при необходимост; да получават социално подпомагане; да получават безплатна медицинска помощ, но само при спешни състояния; свободно да се завръщат в държавата си по произход.

Временната закрила като правна възможност е активирана с Решение от 04.03.2022г. на Съвета на ЕС<sup>16</sup> и със съответно Решение на МС на РБ от 10.03.2022г<sup>17</sup>.

След нападението на Русия над Украйна на 24.02.2022г. възникват три правни възможности за пребиваване на украински граждани в България: временна закрила, международна закрила и пребиваване по Закона за чужденците в Република България.

При временната закрила бежанците имат право на избор – на първо място, когато пристигнат на територията на ЕС, имат право да изберат в коя държава да поискат предоставянето на временна закрила. Украинските граждани са освободени от изискването за виза и имат право да се движат свободно на територията на ЕС за срок от 90 дни след като са били допуснати на територията. Лицето, което се ползва с временна закрила има гарантирано право да се възползва от правата, произтичащи от тази

---

<sup>16</sup> Решение за изпълнение (ЕС) 2022/382 на Съвета от 4 март 2022 година за установяване на съществуването на масово навлизане на разселени лица от Украйна по смисъла на член 5 от Директива 2001/55/ЕО и за въвеждане на временна закрила - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:32022D0382>

<sup>17</sup> Решение № 144 от 10.03.2022 г. на МС за предоставяне на временна закрила на разселени лица от Украйна, публикувано на 14.03.2022г.

временна закрила само в държавата членка, която е издала разрешението за пребиваване.

В четвъртия параграф (Органи за закрила на детето. Защита на правата на децата бежанци) са разгледани органите за закрила на детето - председателят на ДАЗД заедно с администрацията, която го подпомага при осъществяване на неговите правомощия, дирекциите "Социално подпомагане" (ДСП) към Агенция за социално подпомагане (АСП), действащи на местно ниво, към които функционират отдели „Закрила на детето“ (ОЗД), министърът на труда и социалната политика, министърът на вътрешните работи, министърът на образованието и науката, министърът на правосъдието, министърът на външните работи, министърът на културата, министърът на здравеопазването и кметовете на общините.

При осъществяване на своите функции и правомощия органите за закрила на детето се ръководят от висшите интереси на детето във всички свои действия, отнасящи се до децата и техните семейства. Те са длъжни да осигурят на детето закрила и грижи, необходими за неговото благосъстояние, като предприемат своевременно всички необходими законодателни и административни мерки (чл.4 от Правилника към ЗЗД)<sup>18</sup>.

Към ДАЗД се създава Национален съвет за закрила на детето с консултативни и координационни функции, в който участват представители на отделните министерства и други структури. Към всяка община се създава Комисия за детето. Председател на комисията е кметът на общината или оправомощено от него длъжностно лице.

Министрите на отделните министерства, заедно с кметовете на общините разработват и участват в изпълнението и отчитането на Националната стратегия за детето и Националната програма за закрила на детето. Съвместно с председателя на ДАЗД разработват координационен механизъм за взаимодействие в съответствие с компетентностите си в областта на закрилата на детето за осигуряване на ефективна система за превенция и контрол по спазване правата на децата.

Разгледани са правата на децата бежанци, като най-уязвима група сред бежанците, която най-лесно става жертва на нарушаване на човешките права. Попаднали във вихъра на въоръжен конфликт, те често стават обект на целенасочено, системно и масово изстребление, на насилствено вербуване за военни цели, на сексуално насилие, на изтезание и експлоатация.

---

<sup>18</sup> Правилник за прилагане на закона за закрила на детето, в сила от 25.07.2003 г.



В рамките на правната система на Съвета на Европа, Европейската конвенция за правата на човека урежда правата на децата мигранти в различни ситуации. В международен аспект редица разпоредби на Конвенцията за правата на детето гарантират правата на децата в контекста на миграцията и убежището и са използвани при разработването на законодателни мерки на европейско равнище. Конвенцията на ООН относно статута на бежанците и Протокола към нея от 1967г. е централен елемент от международната система за закрила на децата бежанци. В международен аспект редица разпоредби на Конвенцията за правата на детето гарантират правата на децата в контекста на миграцията и убежището и са използвани при разработването на законодателни мерки на европейско равнище.

Когато деца пътуват без придружител, граничната охрана на приемащата държава обезпечава чрез цялостна проверка на пътните и подкрепящите документи, че децата не напускат територията против волята на лицето или лицата, които упражняват родителски права над тях. Регламент № 562/2006 за създаване на Кодекс на шенгенските граници съдържа изискването към служителите на граничната охрана да проверяват дали лицата, придружаващи деца, имат родителски права, особено, когато децата се придружават само от едно възрастно лице и съществуват сериозни основания да се предполага, че те могат да са незаконно отстранени от попечителството на лицето или лицата, които законно упражняват родителски права над тях<sup>19</sup>. В такива случаи граничните служители трябва да извършат допълнително разследване за установяване на всяка една непоследователност или противоречие в предоставената информация.

В областта на международното право член 8 от Конвенцията за правата на детето (КПД) задължава държавите да зачитат правото на детето на самоличност<sup>20</sup>. Това включва задължение на детето да бъде оказано съдействие за възстановяване на неговата самоличност, като за тази цел може да е необходимо да бъде потвърдена неговата възраст. Процедурите по определяне на възрастта обаче следва да се прилагат като последно средство. Във всички случаи националните процедури по определяне на възрастта следва да са съобразени с принципа на висшия интерес на детето.

---

<sup>19</sup> Регламент № 562/2006 за създаване на Кодекс на шенгенските граници - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/TXT/?uri=CELEX%3A32006R0562>

<sup>20</sup> Конвенцията на Организацията на обединените нации (ООН) за правата на детето от 20 ноември 1989г.

В Регламента „Дъблин“ е предвидено, че когато непридружено дете има роднина или роднини, които живеят в друга държава членка, които могат да се грижат за него, държавите членки са длъжни, когато е възможно, да съберат детето с тези лица, освен ако това противоречи на неговия висш интерес. Наред с това, в регламента е поместен списък с фактори, които компетентните органи трябва да вземат предвид, когато определят кои мерки са във висшия интерес на детето. Този списък включва надлежно отчитане на възможността за събиране на семейството, благосъстоянието и социалното развитие на детето, съображения за сигурност и безопасност, по-специално когато съществува риск детето да е жертва на трафик на хора, и мнението на детето в съответствие с неговата възраст и зрялост.

Като страна по Конвенцията за правата на детето, Република България спазва задължението си по същата и съответно защитава правата на децата, намиращи се под нейната юрисдикция. С присъединяването си към Женевската конвенция за статута на бежанците, а след това и към Европейския съюз, България се обвързва не само с правилата на ООН за защита на бежанците, но и с правилата на ЕС за осигуряване на международна закрила, което не само засилва възможността за защита на тази категория лица, но допълва и разширява значително нейния обсе<sup>21</sup>.

### **2.3. Трета глава. Интеграция на бежанците в Република България.**

В първия параграф (Интеграцията като процес в развитие) е изследвана интеграцията на бежанците от една страна като показател за демократичност на обществото и от друга като знак за развитието и утвърждаването на човешките права и свободи. Тя е непрекъснат и динамичен процес, който изисква усилия и готовност от страна на бежанците да се приспособят към приемащото ги общество, без да е нужно да се отказват от своята културна идентичност, и съответно - готовност и разбиране от страна на приемащата общност и публичните институции да възприемат бежанците като равнопоставени личности на самите тях. Интеграцията е дългосрочен двупосочен процес на взаимно приспособяване на прииждаци имигранти и гражданите на приемащата държава.

Правната уредба на интеграцията на чужденци с предоставено убежище или международна закрила в Република България е установена в Закона за

---

<sup>21</sup> Ситуационен анализ на децата и жените в България, Уницеф, декември 2018, ISBN 978-619-7307-04-7

убежището и бежанците<sup>22</sup> и в Наредбата за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция на чужденци с предоставено убежище или международна закрила<sup>23</sup>. Наредбата регламентира правата и задълженията на участниците с оглед провеждането на процеса по интеграция, както и начините, сроковете и процедурите за тяхната реализация.

Още в средата на 90-те години в единствения тогава действащ Регистрационно-приемателен център към Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет (ДАБ при МС) за търсеци международна закрила в кв. „Овча купел“ се обособява зона за социални контакти и занимания. Въпреки че в началото е само място за преодоляване на изолацията на пребиваващите в центъра жени, търсеци международна закрила, по-късно придобива статут на Интеграционен център (Центъра) с определена структура, дневен ред и програми. Дейностите в центъра се осигуряват финансово и административно от ДАБ, която придобива и лицензи за професионално обучение. В Центъра започват ежедневно да се провеждат курсове по български език, водени от специалисти по преподаване на български като чужд език, провеждат се курсове и по фризьорство, козметика, моден дизайн, както и работа с компютри.

България е една от първите държави в Европа, която приема програма за интеграция на бежанците още през 2005 г., която сгъстрира като инициатива на не повече от 100 души годишно, ръководена от една единствена институция, а именно Държавната агенция за бежанците. През 2013 г., когато значително нараства броя на търсеците закрила лица, българското правителство приема нов, децентрализиран интеграционен модел, като на различни институции се делегират специфични отговорности. Правният инструмент, позволяващ интеграцията на бежанци да се осъществи с участието на местните власти и регионалните структури на редица държавни институции е приетата Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция, която отрежда на общините важната отговорност да подпомагат и съпровождат интеграционния процес. Подкрепата включва предоставянето

---

<sup>22</sup> Закон за убежището и бежанците в сила от 01.12.2002г., изм. ДВ. бр.32 от 26 Април 2022г.

<sup>23</sup> Наредбата за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция на чужденци с предоставено убежище или международна закрила (ДВ,бр.65 от 19.08.2016г., в сила от 19.08.2016г.) - <https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=116399>

на жилищно настаняване, езикови курсове, възможности за заетост, образование, финансово подпомагане, здравеопазване и всички останали елементи, водещи до успешна интеграция.

В периода 2005 - 2013 година в България се изпълняват трите тригодишни Национални програми за интеграция на бежанците (НПИБ), които са пример за добра практика, приложена в столицата на нашата държава. Желаетелите да се включват в НПИБ подават молба в определен срок след получаване на съответната закрила – статут на бежанец или хуманитарен статут. Социален работник от ДАБ провежда с тях интервю, въз основа на което се изготвя индивидуален интеграционен план. Индивидуалният интеграционен план включва конкретни мерки за интеграция на лицето и неговото семейство и срокове за изпълнението им. Молбите и плановете се разглеждат от назначена от председателя на ДАБ Интеграционна комисия, в която освен служители на агенцията са включени представители на НПО, ВКБООН, други институции, имащи отношение към интеграцията на получилите закрила в Република България. След положително решение на Интеграционната комисия за включване на дадено лице или семейство в програмата, между него и председателя на ДАБ се сключва Интеграционен договор, в който са посочени правата и задълженията на двете страни.

Интеграцията в българското общество е единственото трайно решение за получилите международна закрила. То е израз на ангажименти на Република България по отношение на нейното участие в Общата система на ЕС за убежище и свързаните с това предизвикателства за българското общество, за социалната системи и трудовия пазар. Наложително е прилагането на програми и мерки, свързани с решаване на проблемите с адаптацията и интеграцията на имигрантите и на лицата, получили международна и временна закрила. Процесът на интеграция е сложен и продължителен, включва различни взаимосвързани политически, правни, икономически, социални и културни измерения, като всички те са важни за постигане на успешна социална реализация и пълноценен живот на получилите закрила. Интеграцията е двупосочен процес, включващ взаимно приспособяване и участие както от страна на получилите международна и временна закрила, така и от страна на приемащото общество.

България е една от първите страни в Централна и Източна Европа, приела програма за интеграция на бежанците още през 2005г<sup>24</sup>. В началото това е една инициатива, която обхваща около 100 души годишно, ръководена от една институция - Държавната агенция за бежанците. След увеличил се поток от търсещи закрила лица през 2013г., българското правителство приема нов, децентрализиран интеграционен модел. На различни институции се делегират специфични отговорности. През август 2016 г. е приета Наредбата за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумение за интеграция (Наредбата), която представлява правен инструмент, позволяващ интеграцията на бежанци да се осъществява с участието на местните власти и регионалните структури на редица държавни институции. Наредбата отрежда на общините важната отговорност да подпомагат и съпровождат интеграционния процес.

Процесът на интеграция на чужденците, получили закрила, започва с подготвителен етап, по време на който се прави преценка на нуждите на общината както от ново население, така и на възможностите за предоставяне на чужденеца, получил закрила, и на членовете на неговото семейство, на минималния изискуем от Наредбата набор от публични услуги, както и на други услуги, които общината може да предложи. ДАБ изготвя интеграционен профил на чужденеца по време на процедурата за предоставяне на убежище или международна закрила и го информира за възможността за сключване на споразумение за интеграция. ДАБ създава и води регистър на общините, заявили интерес за интеграция, както и за броя на лицата, с които могат да бъдат сключени споразумения. След това предоставя на кметовете на общините, включени в регистъра, информация за лицата, заявили желание да сключат споразумение за интеграция

Във втори параграф (Сектори на интеграция) са поместени гражданската регистрация, като важен етап от интеграционния процес на лицата, получили бежански или хуманитарен статут. Разгледани са интеграционните сектори, които обхващат жилищното настаняване, здравеопазването, заетостта, социалното подпомагане и образованието. Анализирани са интеграционните политики, промените в законодателството, както и отделните специфики, които засягат бежанците от Близкия Изток и бежанците от Украйна.

В третия параграф е поставен акцент върху интеграцията на децата бежанци. Ключов фактор, който подпомага процеса на социализация на

---

<sup>24</sup> Национална програма за интеграция на бежанците в Република България (2005 – 2007 г.), София 2005г.

тези деца в приемащото общество е емоционалната подкрепа от страна на социалните работници и педагозите, които работят с тях. Наред със засилената комуникация и ефективното взаимодействие между отделните институции, ангажирани със съдбата на децата бежанци, с оглед най-добрия интерес на детето трябва да бъдат предвидени и силни гаранции срещу злоупотреби и възможност за контрол при нередности.

Изучаването на езика в приемащата държава, както и включването в училищни дейности са от първостепенно значение за развитието и адаптирането на децата бежанци. Творчески дейности, като изобразително изкуство, театрална дейност и всякакъв вид танци, са не само подходящ вид терапия, която ще подобри общото им психическо и физическо състояние, но ще обогати цялостния им социален опит и ще спомогне за вписването им в социалното пространство.

По отношение на социалната работа с непридружени малолетни и непълнолетни бежанци в България се определят два основни етапа: „първоначални грижи“ и „трайни решения“. Добре известният принцип да се гарантира най-добрият интерес на детето и тук е водещ в социалната работа с тази категория деца.

Основни социални дейности на етапа “първоначални грижи” са на първо място осигуряване на документ за самоличност, настаняване в безопасни условия, гарантиращи физическа и психична безопасност. Следва осигуряване на материална помощ, осигуряване на подкрепа от сънародници, назначаване на настойник, а при необходимост, за емоционална сигурност на детето, идентифициране на възрастните, с които детето е пътувало и са му предложили грижи. Следващ и изключително важен етап от социалната работа с деца бежанци е насочването им към курсове по български език. Проучвания сред бежанците показват, че обучението по български език е първа и най-важна стъпка в процеса на тяхната интеграция в страната. Незнанието на български език е основна пречка в комуникацията, в достъпа до здравни грижи и социално подпомагане<sup>25</sup>.

Основни социални дейности на етапа на “трайните решения” са включването на децата в българската образователна система и осигуряване на учебни пособия. Включването им в спортни занимания и извънучебни форми на обучение и отдих, както и осигуряването на форми за самоизява

---

<sup>25</sup> Български съвет за бежанци и мигранти, Интеграция на бежанците в България, Насоки за застъпничество, 2010г., [http://www.refugee-integration.bg/wp-content/uploads/2018/10/Integratsia\\_BG\\_PDF11.pdf](http://www.refugee-integration.bg/wp-content/uploads/2018/10/Integratsia_BG_PDF11.pdf)

като рисуване, музика, моделиране, приложения и др., имащи лечебен и релаксиращ ефект, са важни не само за тяхната успешна интеграция, но и за физическото, психическо и емоционално им здраве. Социалните дейности включват и социално подпомагане на учащи се в системата на средното и висшето образование. На практика част от дейностите в тази насока са социално - педагогически, доколкото с децата бежанци се реализират също възпитателни и образователни дейности<sup>26</sup>.

Непридружените малолетни или непълнолетни чужденци, които вече са получили международна закрила, се настаняват до навършване на пълнолетие в семейство на роднини или при близки, в приемно семейство или в социална или интегрирана здравно-социална услуга за резидентна грижа при условията и по реда на Закона за закрила на детето (чл.33 от ЗУБ) Непридружен малолетен или непълнолетен чужденец, търсещ или получил международна закрила, който се намира на територията на Република България, се представлява в производството по ЗУБ от адвокат, вписан в регистъра за правна помощ на Националното бюро за правна помощ, определен от председателя на бюрото или от оправомощено от него длъжностно лице (чл.25 от ЗУБ).

За разлика от непридружените деца от Близкия Изток, децата бежанци от Украйна, които в повечето случаи пристигат придружени със свой роднина - леля или баба, се оказват в незащитена правна позиция, защото за тях не е предвидена възможността да се ползват от особен представител, адвокат, назначен, съгласно разпоредбите на ЗУБ. В по-голямата част от случаите тези деца са съпроводени от техен близък - най-често баба, която в най-добрия случай разполага с пълномощно или декларация-съгласие от родителите, които са на украински език. С цел осигуряване на най-добрия интерес на детето в тези случаи ОЗД изисква превод на документа на български език, изготвя социален доклад, и наблюдава детето, но не го разделя от придружаващия възрастен, ако отношенията между него и детето са нормални и не са налице никакви дефицити по отношение на условията, в които живее.

---

<sup>26</sup> Чавдарова – Костова, С. Децата бежанци като обект на закрила и грижа (глобални аспекти). – Годишник на СУ „Св. Климент Охридски”, Факултет по педагогика, Книга Социални дейности, С., 2008

#### **2.4. Четвърта глава. Изследване на процесите на приемане и интеграция на бежанците в Република България.**

В първия параграф (Методология на изследването) е описана използваната методология в дисертационния труд, която съчетава теоретичен подход към изследваната социална реалност, интервю със служители на държавни институции и неправителствени организации, наблюдение на участниците в процеса по закрила и интеграция, както и количествено изследване, чрез попълнени анкети, които изследват обществените нагласи на българското общество към бежанците от Близкия Изток и Украйна.

Посредством постоянния диалог и наблюдението, чрез участието в работни срещи между представителите на неправителствения сектор и държавните институции, се постигна изчерпателен анализ и извеждане на слабостите в действащата система по закрила и интеграция на бежанците в Република България. Обмяната на опит, мисли и идеи по време на интервютата със служители на ДАБ и ВКБООН се оказа от изключителна важност, предвид динамиката на събитията през 2022г. и допринесе за значително подобряване на качеството на проведеното изследване, като се изготвиха препоръки, които да подобрят условията за прием на бежанците от Украйна и Близкия Изток с предприемане на конкретни мерки и интеграционни политики.

Финансовите средства и човешкият фактор са в основата на всяка една дейност, свързана със закрилата и интеграцията на бежанците в Република България. Навременното идентифициране и приоритетно обгрижване на уязвимите групи, съчетано с осигуряване на възможности за работа на бежанците и изучаването на български език са от първостепенно значение.

На база наблюдението на участниците в процеса за предоставяне на международна и временна закрила, както и на органите и институциите, ангажирани със закрилата и социалната интеграция на бежанците от Близкия Изток, и непосредствената работа с търсеци и получили закрила бежанци от Украйна, се установи, че съвременните общества се характеризират с културно разнообразие, етнически и религиозни различия, които интеграцията цели да запази, но не и да позволи институционализирането на имигрантските общности. Приемащата държава Република България осигурява интеграционни политики в образованието, жилищното настаняване и здравеопазването, а получените закрила лица следва да спазват законите и основните ценности на живота в



страната, която пребивават. Социалната интеграция предполага толерантност и включване в икономическото развитие. Българското общество е готово да приеме лица, които търсят или вече са получили закрила, но протягайки ръка и давайки права, същевременно очаква от тях да изпълняват задълженията си, и активно да участват в обществения живот, а не да се превръщат в пасивни и изискващи наблюдатели на интеграционния процес, който в дълбоката си същност е двупосочен.

Чрез прилагане на количествения метод “анкета” са изследвани обществените нагласи на българското общество към процесите на закрила и интеграция на бежанците от Близкия Изток и бежанците от Украйна в Република България. Попълнени са общо 216 (двеста и шестнадесет) броя анонимни анкети, съдържащи 45 (четиридесет и пет) въпроса всяка, като същите са приложени към настоящия дисертационен труд. Разпределението на респондентите по местоживееене е изведено в табличен вид, като е обхваната територията на цялата страна, като сред тях има мъже и жени в различна възраст. Начинът на попълване на анкетите е съчетан с попълването им по електронна поща, както и попълването им директно “лице в лице”. Целта на анкетите е да се установи в каква степен българското общество е готово да допусне бежанците в обкръжението си, в работата, в учебните заведения, като по този начин да допринесе за пълноценната им интеграция. Респондентите са разделени на две групи и изследването е проведено на два етапа. В първата група 108 (сто и осем) броя анкети са попълнени преди началото на войната в Украйна, в периода февруари - ноември 2021г. и проучват нагласите на българското общество към лицата, получили бежански и хуманитарен статут, идващи предимно от Близкия Изток - Сирия и Афганистан. Втората група анкетирани лица, са попълнили също 108 (сто и осем) на брой анкети, но след началото на руската инвазия в Украйна, в периода май - октомври 2022г. и с тях са проучени нагласите на българското общество към украинските граждани, получили временна закрила в България. Извадката на анкетите обхваща общо 216 респондента, които са формирани на случаен принцип на отзовалите за попълването им лица.

Резултатите от анкетите показват тенденцията, че най-голям брой от хората в България, над 85%, възприемат лицата, идващи от Украйна и търсещи закрила, като такива, които са изпаднали в беда и на които трябва да се помогне. Вероятността да има терористи сред бежанците от Близкия Изток и да застрашават националната ни сигурност е водещата причина за

страх, следвана от тяхната агресия и различната религия, която изповядват. При украинските бежанци страховете на българите се проявяват по повод на финансовото оцеляване на и без това тежката икономическа ситуация в страната ни - 42%, но въпреки това 48% от българите смятат, че те също са и хора в беда. Въпреки страховете от сирийци и афганистанци, дължащи се на медийните влияния, както и колапсът на социалната ни система след навлизането на огромния брой украинци в нашата страна, българите се открояват като състрадателни и готови да помагат хората, изпаднали в беда - 86% от българите са готови да помогнат и на двете групи бежанци. 70% от анкетиранияте заявяват, че майките и децата сред двете групи лица, търсещи и получили закрила, предизвикват по-малко страхове и безспорно са по-уязвима категория от останалите, като следва да им се окаже приоритетно помощ и подкрепа.

Анкетиранияте българи формират мнението си за търсещите и получили закрила лица от Близкия Изток главно от медиите - 58%, докато при украинските бежанци процентът на изградените впечатления от личен контакт е 51%. Социално-икономическите характеристики на приемащото общество, медийно разпространяваните представи и преувеличаването на единичния междуличностен или локален конфликт до събитие с национално значение, влияят негативно на емиграционните и имиграционните процеси.

На въпроса с какви стъпки българската държава би могла да окаже съдействие за по-успешната интеграция на бежанците, изследваните лица посочват множество предложения, сред които се адекватна политика по отношение на интеграция в образователната система, както и на трудовия пазар чрез квалификация и езикова подготовка. Изключително важно е организиране на безплатни курсове по български език. Хуманитарната помощ, психологическото подпомагане, финансовата подкрепа, осигуряването на жилища, включването им в социални програми са стъпки, които анкетиранияте предимно изтъкват като основни по пътя на успешната интеграция на тези лица. Грижата за възрастните хора, осигуряване на места в детски градини и училища е главна предпоставка да се даде възможност на трудоспособните майки да работят. Осигуряване на възможности за обществено полезен труд в замяна на средства и подслон е едно от интересните предложения, които са дадени. Осигуряване на гъвкаво законодателство, по-силна подкрепа от страна на институциите, сформирание на екипи от доброволци, включване по всички възможни

начини на бежанците в обществения живот са също идеи, които се подкрепят от анкетираните. Разбира се има и хора, които считат, че България не е готова да помага на външни лица, както и че е най-добре те да търсят закрила някъде другаде, но това са сравнително малък брой от общата група на изследваните лица. Българското общество е състрадателно, не страда от предразсъдъци и отхвърля разделянето на хората по дискриминационни признаци. Различните видове обучения на администрацията и неправителствения сектор се поощряват и изпъкват тяхната необходимост. Образованието като ключов интеграционен сектор заема едно от най-важните места, но преди него се сочи нуждата от храна и подслон.

По-голямата част от анкетираните, 60% считат, че и двете групи бежанци нямат желание да се интегрират в България. Трудовата заетост се счита за най-важният сектор на интеграция според 46% от изследваните лица, следван от сектора на образованието, жилищното настаняване и социалното подпомагане. Респондентите в по-голямата си част считат, че не следва да игнорират бежанците, а трябва да ги приобщят чрез социални занимания и изкуство. Имат желание да разберат и изслушат техните проблеми, да ги допуснат в обкръжението си, да им помогнат.

Според мнозинството от анкетираните, на бежанците следва да им бъде предоставена възможност да работят, за да не разчитат на финансови помощи, а да се самоиздържат.

На въпроса дали биха искали да запишат децата си в българската образователна система, по-голям е процентът на отговорилите с “да” - за украинските бежанци, отколкото за тези от Близкия Изток, но разликите са незначителни, а проучванията на нагласите относно това дали двете групи бежанци имат желание да работят са почти еднакви.

Наред с включването им в учебни занятия заедно с българските ученици, повечето хора смятат, че извънкласните учебни занятия, съчетани със спортни дейности и дейности по изкуство, биха улеснили значително интеграцията на децата между 7 (седем) и 12 (дванадесет) години. Като най-добър метод за справяне със стреса за децата на възраст между 3 (три) и 7 (седем) години се откроява не само разговора с психолог, но и рисуване, музика, танци и всякакъв вид игри.

Според направеното проучване българите са склонни да подслонят в дома си или да назначат на работа чуждестранни граждани, получили закрила, а на зададени въпроси в хипотезата да бъдат лекари или учители

на получили закрила лица, отговорието са повече от положителни. Впечатление прави и факта, че българите нямат нищо против децата да им да учат заедно с бежанци, както и в хипотезата да бъдат състуденти или преподаватели във ВУЗ на такива лица, анкетираните са съгласни и нямат нищо против да го направят.

Изследването показва, че правото на безплатно предучилищно и училищно образование, както и обучението по български език на децата, търсеци и получили закрила, несъмнено допринася за успешната им интеграция, според доста повече от половината от анкетираните лица. Наредба № 3 от 06.04.2017г., регламентираща за децата, търсеци и получили закрила, достъп до начално образование само на основание тяхната възраст, без да се изисква документ и без да е необходимо доказване на каквито и да било знания или завършен клас, се откроява като един от ключовите нормативни актове, които спомагат за улесняване на интеграцията на децата бежанци и изследваните лица отчитат положително този факт. В допълнение на тази възможност Законът за предучилищното и училищното образование дава шанс и в случаите, когато е невъзможно представяне на документ за завършен клас, лицата, търсеци и получили закрила до 18г., да получават достъп до образование, като определянето на клас, в който ще се обучават, зависи както от тяхната възраст, така и от доказаното ниво на техните знания и умения, като повече от 70% от анкетираните считат, че това е допълнителен плюс в интеграционния процес.

Проведеното дисертационно изследване показва, че повечето хора подкрепят и отчитат важността на законодателните промени, осигурили предоставянето на безпрепятствен достъп до образование, като дори изразяват съгласието си тази реформа да продължи като отпадне задължението за предоставяне на оригинален документ за признаването на завършен период, клас, етап, завършена степен на училищно образование и професионална квалификация при пълнолетните лица, получили закрила, за да се улесни постъпването в училище на онези деца, които не разполагат с такъв. Осигуряването на безплатен курс по български език единодушно се сочи за предимство и приоритет в интеграцията от повече от половината анкетираните лица, като по-голямата част от тях смятат, че това трябва да се превърне в задължение за бежанците, както и би било добре да изучават българската история, традиции и фолклор.

Количественото изследване постигна своите цели, тъй като събраната информация е достатъчно широкообхватна и задълбочена, за да отговори на поставените в изследването и дисертационния труд цели и задачи. Установи се, българите проявяват емпатия и разбиране, като повечето от нас са толерантни. Българското общество е либерално и доброжелателно, то приема в по-голямата си част хора с различни религии и националности.

Миграционните процеси поставят проблема за социалната интеграция, както за населението, което приема бежанците, така и за самите бежанци. Социалната интеграция е процес на включване, който води до сближаване, приобщаване или сливане. Този процес може да има положителен резултат, ако е налице приемане, но може да има и отрицателен такъв, ако се стигне до отхвърляне или изолиране.

### **III. ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

Приносите на настоящия дисертационен труд са изведени на базата на изследваните условия за предоставяне на закрила и възможностите за социалната интеграция на бежанците от Близкия Изток и Украйна в Република България. Направен е критичен анализ на действащата у нас нормативна уредба, регламентиращата международната и временната закрила, както и социалната интеграция на получените закрила лица. В хода на изследването са установени проблемни области и слабости, които се нуждаят от подобрение.

1. От извършения критичен анализ в изследователския труд, се установи, че българските институции сравнително добре си взаимодействат по отношение на закрилата на бежанците и тяхната социална интеграция. Въпреки това, се наблюдават слабости в определени области, които изискват по-добра комуникация и взаимодействие. Необходимо е да се подобри комуникацията и взаимодействието между отделните институции, ангажирани с проблемите на бежанците в Република България. Добрият обмен на информация между тях и боравенето с еднакви статистически данни значително би подобрило съвместните им действия и би улеснило процесите на интеграция на тези лица.

2. Доказа се, че е налице недостиг на специалисти почти във всяка област и институция, които са ангажирани с предоставяне на закрила, както и съдействие в интеграцията на бежанците. Човешкият фактор във всеки един от секторите на интеграция е от ключово значение не само количествено, но и качествено. За да се подобрят условията по приемане и

интеграция на бежанците в Република България, е да бъдат осигурени достатъчно работни места за лични лекари, учители, адвокати, административни и социални работници, както и психолози. Следва тези хора да бъдат финансово мотивирани и обучени. Изграждането на качествен и мотивиран капацитет от хора е изключително важна мярка в изграждането на успешна интеграционна политика.

3. Констатира се, че с оглед въведената временна закрила по повод на военните действия в Украйна и големия брой разселени лица, които Република България прие на своята територия, е належащо да бъдат предприети промени в Закона за убежището и бежанците, които да гарантират правата на непридружените деца бежанци с временна закрила от Украйна да се ползват от особен представител, назначен от Националното бюро за правна помощ в Република България. Тази възможност към момента съществува единствено за непридружени деца от Близкия Изток, които са получили международна закрила.

4. Извършеният анализ по отношение на достъпа до здравеопазване на бежанците установи, че същият е сравнително затруднен. Държавата поема здравните осигуровки за лицата от Близкия Изток в процедура по международна закрила и те следва да намерят лични лекари, и да получават направления за безплатни прегледи. Разселените от Украйна бежанци, които са получили временна закрила, също имат право на здравно осигуряване, достъпна медицинска помощ и на медицински услуги при условията и по реда за българските граждани. На практика обаче този достъп не е безпроблемен - не само заради езиковата бариера и липсата на преводачи, но и заради липсата на физическа възможност на българските лекари да поемат в листите си допълнителни пациенти. Обоснована е необходимостта за целенасочена работа в сферата на здравеопазването, като бъдат назначавани медиатори, които говорят съответния език на бежанците от двете групи.

5. Във връзка с не достатъчно добре развитата интеграционна политика на Република България по отношение подпомагането на бежанците за изучаването на български език, е предложено да бъдат организирани достатъчен брой достъпни курсове по български език за двете групи бежанци с цел преодоляване на езиковата бариера и по-бързото им адаптиране във всеки един от секторите на интеграция.

6. Идентифициран е проблем с намирането на подходящо настаняване при нормални условия за живот в близост до градовете, както и осигуряването на възможност за наемане на жилища в тях, както за

бежанците от Близкия Изток, така и за идващите от Украйна. Мерките за интеграция, които българското правителство предприема, свързани с настаняването на бежанците от Украйна в хотели до голяма степен отнема инициативата за търсенето на работа, поради изолацията им в бежанска общност. Важно е да бъдат предприети стъпки от държавата в посока навременна идентификация на бежанците с оглед жилищното настаняване. Така ще бъдат правилно групирани по уязвимост възрастни хора, такива със заболявания, както и майки с деца, за да им се даде възможност да живеят близо до градовете, където има съответните здравни и образователни институции.

7. В хода на изследването се установи, че закрилата на децата бежанци в Република България предполага участието им в развлекателни дейности, които да им помогнат да се справят с преживяна травма, насилие, загуба или смърт на близки и роднини, или адаптационни трудности, които изпитват. Липсата на добре развити интеграционни практики в такива случаи възпрепятства предоставянето на адекватна грижа и може да доведе до задълбочаване на проблемите. На база на идентифицираните слабости се открие необходимостта да бъдат разработени проекти и програми за социални и образователни дейности за децата бежанци с активното участие на доброволчески организации, които да са съобразени с възрастта, социалния опит и потребностите на децата. Обоснова се необходимостта от доразвиване на училищните и извънучилищните дейности като част от цялостната социално-педагогическа работа с деца бежанци, които да допринесат за адаптацията и интеграцията им в Република България.

8. Проведеното емпирично социологическо изследване, чрез количествения метод “анкета”, дава възможност да се разкрият нагласите и отношението на респондентите към приемане в обкръжението си на бежанците от Близкия Изток и Украйна, което е ключов фактор в процеса към успешна интеграция. Материалите от изследването могат да послужат като информационна база за последващи социални и научни изследвания.

9. Дисертационният труд има практическо-приложен характер и направените в него препоръки могат да бъдат използвани за основа на разработването на нови политики за интеграция. В настоящото изследване са обединени научни разработки, а на база на изводите от анализа на получената информация, са предложени мерки за създаване на устойчив и усъвършенстван модел на закрила и социална интеграция на бежанците в Република България.

#### **IV. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ**

1. Участие в Научна конференция с международно участие на тема: „Национална сигурност и научна дипломация в Черноморския регион“ във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ с доклад на тема: „Интеграция на бежанците и националната сигурност на Република България“, ISSN 1313-7263, стр.124-131

2. Участие в Юбилейна международна научна конференция: Икономическа и социална (дез)интеграция в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ с доклад на тема: „Защита на правата и сигурността на децата бежанци“, Пловдив 2020, ISBN 978-619-202-565-6 (print), ISBN 978-619-202-566-3 (online), стр. 489-496

3. „Намаляване на неравнопоставеността като гаранция за реализиране на правата на децата бежанци по света“, Списание „Устойчиво развитие“, брой 3, 2019г., ISSN: 1314-4138, стр. 81-87

4. „Социална работа с деца бежанци“, Сборник доклади Трета научно-практическа конференция с международно участие, Социална работа, мениджмънт и социално развитие: съвременни предизвикателства, перспективи и иновативни практики 2019г. на Технически университет – Варна, Катедра „Социални и правни науки“ – 10-11.10.2019г., Варна, ISBN 978-954-20-0803-3, стр. 88-93

5. „Protection and care for refugee children in the Republic of Bulgaria“ – 57ма Научна конференция на Русенски университет – Proceedings of University of Ruse - 2018, volume 57, ISSN 1311-3321 (print), ISSN 2535-1028 (CD-ROM), ISSN 2603-4123 (on-line) book 7– стр.103-110

6. Участие в 34-та Конференция в гр. Атина на Общество за бизнес и икономика Евразия, на тема: "Социална работа с бежанци, с фокус образование и обучение", 6-8 Януари 2021г. - ISBN: 978-605-80042-4-5, стр. 371-392

7. Добри практики на държавите от Европейския съюз по отношение на интеграцията на бежанци и мигранти – Good Practices of the European Union Countries Regarding the Integration of Refugees and Migrants, Annual Journal, Technical University of Varna, Vol.5, Issue 1 (2021), Published: 2021-06-10, ISSN 2603-316X (Online), стр.42-55





